

**Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, соціальної та спеціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ,
ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ РОЗЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ**

Виконав: здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
за освітньо-професійною програмою Соціальна
педагогіка
спеціальності 231 Соціальна робота
Солонський Руслан

Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Улюкаєв С.Г.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ РОЗЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ	
1.1	Вплив розлучення батьків на емоційний стан дітей та їх подальший розвиток..... 6
1.2.	Соціально – педагогічна підтримка дітей, які переживають розлучення батьків13
 РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО – ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИВАЮТЬ РОЗЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ	
2.1	Організація констатувального експерименту.....28
2.1.	Програма соціально – педагогічної роботи з дітьми, які переживають розлучення батьків31
2.2.	Аналіз результатів експериментальної роботи..... 40
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	44
ДОДАТКИ.....	48

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи обумовлюється негативними тенденціями, які спостерігаються у функціонуванні одного з найважливіших соціальних інститутів суспільства – родині. Серед інших проблем особливе місце займає проблема розпаду сімей, яке дуже негативно впливає на морально – психологічний стан та особистісний розвиток їх найменших членів – дітей.

За даними Державного комітету статистики, на 295 тисяч укладених шлюбів в Україні припадає 130, 7 тисяч розлучень, тобто 44,3 %. В інші роки цей відсоток був ще більшим. Більша кількість розлучень відбувається у перші десять років після укладення шлюбу. Як правило, саме в цей період в сім'ях з'являються діти, які є неповнолітніми.

Причин розлучення багато. Це і матеріальні труднощі, які переживають сім'ї, пагубні звички, психологічна несумісність та ін. Однією з причин розлучення є те, що молоді батьки самі в дитинстві пережили крах батьківської сім'ї. І ця психічна травма безперечно впливає на подальше життя людини.

Розлучення батьків, незалежно від віку дитини та усвідомлення нею того, що насправді відбувається, завжди психотравмуюча подія. У розлучених родинях порушуються головні умови повноцінного розвитку дитини: захист, любов, турбота близьких, доброзичливість. Ці чинники, найчастіше ускладнюють особистісний та емоційний розвиток дитини.

Проблеми дітей в ситуації розлучення не можуть бути ефективно вирішені лише зусиллями батьків. Сьогодні існує потреба в комплексній психолого-педагогічній підтримці дітей дошкільного віку, батьки яких розлучилися або перебувають у стані стійкого конфлікту. Саме таку підтримку і має здійснювати соціальний педагог освітнього закладу, зокрема закладу дошкільної освіти.

Кількість розлучень в усьому світі, в тому числі і в нашій країні, досягає високого рівня і продовжує збільшуватися, що спричиняє серйозну занепокоєність суспільства і обумовлює необхідність проведення спеціальних досліджень цієї різнопланової проблеми, у тому числі і положення дітей у сім'ях, які розпадаються.

Специфіку сімейного виховання та його вплив на формування особистості дитини висвітлено в роботах О.Кононко, Т.Кравченко, О.Максимович, Т.Титаренко, Ю.Смородської, В.Семіченко, Н.Стародубової. Мотиви та причини розлучень, психологічні особливості наслідків розриву сімейних відносин досліджуються в роботах М.Орідороги, А.Волкова, А.Келама, Г.Навайтіса, А.Сінельникова, В.Солоднікова, В.Сисенко, І.Руденко, Д.Чечет і ін. Окремі питання життєдіяльності розлученої сім'ї розглянуті в працях педагогів і психологів. Так, Г.Філонов розкриває об'єктивні та суб'єктивні передумови деформації процесу виховання в неповних сім'ях. Ю.Вавілов і А.Демидов розглядають загальні проблеми виховання дітей у розлученій сім'ї, а Т.Лютова відмічає дефіцит спілкування дорослих із дітьми з неповних сімей. Між тим, багато аспектів означеної проблеми потребують подальшого дослідження і впровадження результатів в практику. Між іншими, це проблема психолого – педагогічної допомоги дітям, які пережили розлучення дітей. Зважаючи на актуальність проблеми, її теоретичне і практичне значення, була обрана тема магістерського дослідження: **“Робота соціального педагога з дітьми, які пережили розлучення батьків”**

Об'єктом дослідження є процес роботи соціального педагога з дітьми, які пережили розлучення батьків.

Предметом є зміст роботи соціального педагога з дітьми, які пережили розлучення батьків.

Мета: на підставі теоретико – практичного вивчення проблеми скласти та експериментально перевірити програму роботи соціального педагога з дітьми, які пережили розлучення батьків.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових джерел з досліджуваної проблеми;
2. Виявити роль і функції соціального педагога під час роботи з дітьми, які пережили розлучення;
3. Скласти та експериментально перевірити програму роботи соціального педагога з дітьми, які пережили розлучення батьків.

Методи дослідження: у ході нашого дослідження використовувалися наступні методи: теоретичний аналіз соціологічної, психолого-педагогічної літератури; спостереження, бесіда, метод незалежних характеристик, тестування, педагогічний експеримент.

Структура. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, що налічує 52 найменування та додатків.

Висновки

Психологічна корекція як форма психолого-педагогічної діяльності вперше виникла саме в дефектології стосовно до різних варіантів аномального розвитку. У цій області психологічна корекція означає сукупність педагогічних впливів, спрямованих на виправлення, компенсацію недоліків, відхилень у психічному розвитку дитини.

Проблема емоційного самопочуття дітей в сім'ї та дошкільному закладі є однією з найбільш актуальних, так як позитивний емоційний стан відноситься до числа найважливіших умов розвитку особистості. Висока емоційність дитини, яка забарвлює її психічне життя і практичний досвід, становить характерну особливість дошкільного дитинства. Внутрішнім, суб'єктивним ставленням дитини до світу, до людей, до самого факту власного існування є емоційне світовідчуття.

Кількість дітей, щорічно позбавляє повноцінної сім'ї через розлучення, становить значне число. Більше половини таких дітей менше шести років. Вже це говорить про те, що необхідно піклуватися про дітей у цій ситуації. Сюди ж відносяться діти, які живуть у негативних сімейних умовах, навіть якщо справа не доходить до розлучення. Як показують дослідження причин підліткової злочинності, велика частина таких підлітків - з неблагополучних або сімей, що розпалися.

Помічено, наприклад, що діти дошкільного віку вважають себе винними в розлученні батьків. Розвивається почуття ненависті і бажання помсти. Діти у віці приблизно 5-6 років засуджують обох батьків або того, хто, на їхню думку, позбавив їх захищеності.

Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі закладу дошкільної освіти «Веселка» в старшій групі. У експерименті брали участь 6 дітей. З метою виявлення емоційних труднощів у дітей старшої групи ЗДО «Веселка», які пережили розлучення, нами був проведений констатувальний

експеримент. Діагностичним обстеженням було охоплено 6 дітей старшої групи, які пережили розлучення батьків.

На основі отриманих даних була побудована корекційна програма у вигляді тренінгів. Метою даного тренінгу стала корекція основних виявлених емоційних труднощів: агресивності, замкнутості, тривожності.

Намагаючись здійснити завдання дослідження на базі ЗДО «Веселка», ми зібрали 6 дітей, батьки яких розлучились, і проводили з ними тренінгову роботу 2 тижні на основі казкотерапії. Результати не можливо визначити одразу, адже це тривала робота, можна лише зазначити, що діти у даній групі стали більш відкритими, товарицькими і чуйними до потреб оточення.

Після проведення казкотерапевтичного заняття з дітьми, батьки яких розлучились, ми спостерігали наступні зміни в них: позитивне налаштування на світ дорослих, почав зникати страх, гнів на батьків, усвідомлення своєї невинуватості у розлученні, з'явилося бажання жити повним життям.

Також при роботі з дітьми, які пережили розлучення, ми використовували програма складається з серії спеціально організованих корекційних занять складених з урахуванням рівня розвитку дітей, їх вікових та індивідуальних особливостей.

Результати проведеної корекційної роботи показали, що після використання запропонованих нами методик, намітилися тенденції поліпшення емоційного стану дітей, що в свою чергу відбивається на їхній психіці. Слід зазначити, що діти стали більш відкриті, товарицькі, знизилася тривожність дітей. Видно позитивні результати вправ, спрямованих на корекцію агресивності.

Список використаної література

1. Архипова С.П. Основи андрагогіки. Черкаси, 2004. 118 с.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
3. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посіб. Київ: Академвидав, 2015. 306 с.
4. Богданова І.М. Соціальна педагогіка: Навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 343 с.
5. Вовчик-Блакитна О.О. Сім'я як середовище розвитку дитини. *Актуальні проблеми психології*. Т.7 № 36. С.103-112.
6. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога. Навч. посіб. Київ: Видав. Дім "Слово", 2008. 240с.
7. Зайцева З.Г. Неблагополучна сім'я та її вплив на формування особистості дитини. *Соціальна підтримка молодшої сім'ї*. Київ, 2014. №11. С. 21-14.
8. Зверева І.Д. Основи батьківської компетентності. Київ: Науковий світ, 2006. 156 с.
9. Калька Н. М., Васильєва О. В. Психологічні особливості деструктивного впливу сім'ї на соціалізацію дитини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2014. №1. С.21-31.
10. Капська А.Й. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями. Київ: ВД «Слово», 2015. 362с.
11. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка. Київ, 2006.
12. Ковальчук Л. Вплив структурної неповноти сім'ї на розвиток і поведінку особи. *Родинні взаємини і проблеми виховання дітей*, 1995. №4. С.11-14.
13. Козубовська Л.В., Керецман В.Ю., Товканець Г.В. Роль соціально-психологічної служби в роботі з сім'єю. Ужгород, 2016.
14. Лакуста Т.Д. Причини появи неповних сімей в сучасному суспільстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2011. № 22. С.88-90.

15. Максимова Н. Ю. Сімейне консультування. Київ: ДП «Видавничий дім Персонал», 2011. 304 с.
16. Максимович О.М., Постовий В.Г. Особливості виховання дітей із розлучених сімей: Навчально-методичний посібник. Київ: Держсоцслужба, 2005. 189 с.
17. Маннапова К. Р. Неповна сім'я як чинник, що впливає на формування життєздатності підлітків. *Вісник харківського національного університету. Серія «Психологія»*, 2011. №959. С.105-108.
18. Олексюк Н. Особливості соціального формування дитини у різні вікові періоди її розвитку. *Людинознавчі студії. Педагогіка*, 2014. №29. С. 125-134.
19. Помиткіна Л. В. Психологія сім'ї. Харків, 2010. 270 с.
20. Родинно-сімейна енциклопедія. За ред. Ф.С. Арвата та ін. Київ, 1996. 423 с.
21. Руденко І. М. Роль батьків у психосоціальному розвитку дитини до розлучення. *Вісник НТУУ «КПІ»*, 2007. № 1(19). С. 88–91.
22. Руденко І.М. Вплив розлучення батьків на життєдіяльність дитини молодшого шкільного віку: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2009. 22 с.
23. Савчин М.В. Педагогічна соціальна психологія. Навчальний посібник. Дрогобич: Видавнича фірма "Відродження", 2008. 208 с.
24. Свідерська Г. М. Психологічні особливості переживання молодшими школярами розлучення батьків. *Science Review*, 2017. №7. С. 50-54.
25. Сірик І. Особливості психічного розвитку дитини, яка виховувалась в неповній сім'ї та інтернаті. *Вісник інституту розвитку дитини. Сер.: Філософія, Педагогіка, Психологія*, 2014. №32. С. 152-158.
26. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Психологія та педагогіка сімейного спілкування. Київ, 1998. 215с.
27. Семенова Н., Репницька Д. Формування здорової особистості дитини молодшого шкільного віку у процесі взаємодії школи і сім'ї. *Спеціальна педагогіка та соціальна робота*, 2016. №2 (303). С.117-124.

28. Сорочинська В.С. Організація роботи соціального педагога: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 198 с.
29. Соціальна педагогіка. За заг. ред. А.И Капської. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 256 с.
30. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія. За заг. ред. проф. І.Д. Зверевої. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 336 с.
31. Соціальна педагогіка: словник-довідник. За заг. ред. Т.Ф.Алексеевко. Вінниця: Планер, 2009. 542 с.
32. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: Навч.посіб. Київ : ДЦССМ, 2013. 132 с.
33. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. За заг. ред.: І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
34. Соціальна робота: технологічний аспект: навчальний посібник. За ред. А.Й. Капської. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
35. Соціальний педагог. Упоряд. Т. Шаповал, Т. Гончаренко. Київ: Вид. Дім "Шкільний світ", 2006. 80 с.
36. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї. Кременчук, 2015. 136 с.
37. Старцева С. Особливості дітей у розлучених сім'ях: проблема й аспекти вивчення. *Соціальний педагог*. 2013. №5. С. 31-32.
38. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Київ, 1987.
39. Технологія соціально-педагогічної роботи. За ред. А.Й. Капської. Київ, 2000. 245 с.
40. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Навч. посібник. Київ, 2002. 243 с.
41. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика. Київ: Знання, 2008. 574 с.

42. Суятинова К. Є. Формування особистості дитини дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*, 2014. № 1. С. 131-135.
43. Суятинова К. Є. Особливості впливу неповної сім'ї на соціалізацію дитини дошкільного віку. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, 2013. № 47. С.194-199.
44. Ушакова І.М. Вікова психологія: курс лекцій. Харків: НУЦЗУ, 2016. 123 с.
45. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 224 с.
46. Цап Н. М. Агресивність дитини: за і проти. *Практична психологія та соціальна робота*. 2019. № 6. С. 24-29.
47. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. Київ : АДЕФ-Україна, 2008. 256 с.
48. Шукалова О. С. Роль сімейного виховання в особистісному розвитку дитини. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*, 2013. №9(2). С.380-389.
49. Шахрай В.М. Формування соціальної компетентності особистості як умови її якісної взаємодії з суспільством. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. 2012. № 7. (242). С. 53-59.
50. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.
51. Шевців З.М. Розробка та впровадження соціально-педагогічних проєктів. Рівне, РДГУ, 2016. 114 с.
52. Шик Л. Казкотеропія в роботі з дошкільниками. Харків. Основа, 2019. 240 с.